

Milé paní učitelky, milí učitelé, vítejte na výstavě Kokoschka a Praha. Prozkoumejte pražské období jednoho z nejvýznamnějších umělců 20. století.

V těchto listech vám představíme samotného umělce a důležité mezníky v jeho životě. Naleznete zde i náměty k činnostem v galerii či ve škole. Jsou zaměřeny zejména na Kokoschkův malířský projev, jeho přístupy k vidění a záznamu skutečnosti. Přejeme vám inspirativní setkání s obrazy Oskara Kokoschky.

Vaše Lektorské oddělení Sbírkový moderního a současného umění Národní galerie v Praze

KOKOSCHKA A PRAHA

Meziválečná umělecká scéna (1934–1938)

1 Oskar Kokoschka

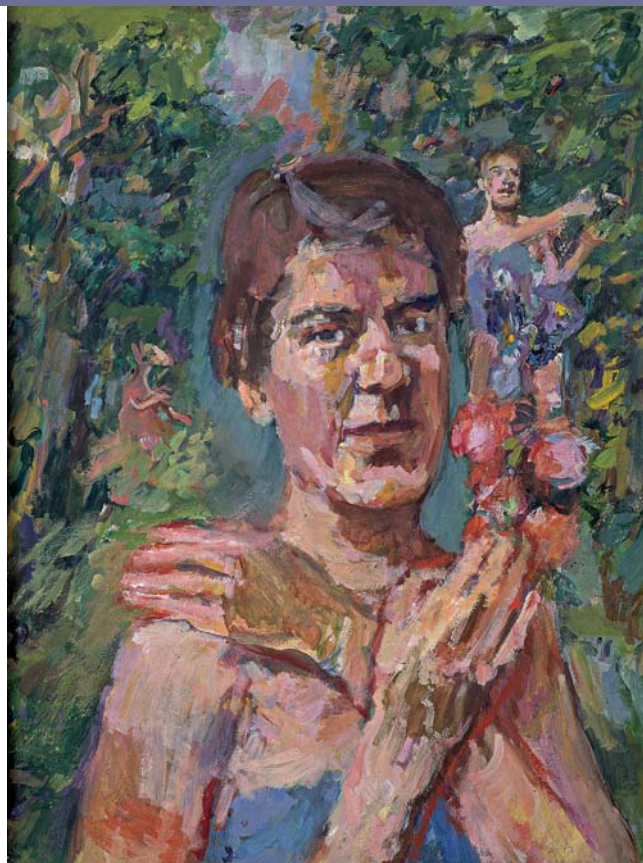
Oskar Kokoschka (1886–1980) patří k základním osobnostem evropské výtvarné scény první poloviny 20. století. Přestože jeho tvorbu ovlivnil výrazně expresionismus, programově se nestal členem některé ze slavných expresionistických skupin, jako byly drážďanská Die Brücke nebo mnichovská Der Blaue Reiter.

Na uměleckou dráhu se vydal na doporučení svých nejbližších přátel spisovatele a novináře Karla Krause a architekta Adolfa Loose. Věnoval se především portrétní tvorbě, ale častým námětem se staly také krajiny a zejména pohledy na města. Postupně zachytil více než sto měst a jejich okolí, mezi jinými mezi jinými Drážďany, Hamburk, Toledo, Londýn nebo města na severu Itálie.

K Čechám Kokoschku pojil blízký vztah, jeho dědeček se v Praze živil jako zlatník. Zajímal se o českou kulturu a v jeho domě U Ježíška ve Spálené ulici rodinu navštěvovali Bedřich Smetana, Antonín Dvořák nebo Quido Mánes, který jej i portrétoval.

S českým prostředím se Oskar Kokoschka setkával pravidelněji po první světové válce, když se v Praze provdala a usadila jeho sestra, básnička Berta Patočka-Kokoschka.

V září roku 1934 přijel Kokoschka nakrátko do Prahy, jeho pobyt se však nakonec protáhl na čtyři roky, do poloviny října 1938. Vhodné podmínky malíři připravil pražský galerista a historik umění Hugo Feigl. V prosinci 1933 Kokoschkovi uspořádal samostatnou výstavu a následně v létě 1934 zařídil portrétování

Oldin portrét, 1935–1937
Fondation Oskar Kokoschka, Vevey

prezidenta T. G. Masaryka. Kokoschka se spřátelil nejen se stárnoucím prezidentem (oba muže spojoval zájem o Komenského), ale i s dalšími osobnostmi pražského kulturního života, například s malířem Emilem Fillou. Z českých umělců dále chválil dílo Václava Špály nebo Bohdana Heřmanského. K malířovým blízkým přátelům patřila i rodina právníka a milovníka umění K. B. Palkovského, s jehož dcerou Oldou (1915–2004), se Kokoschka v roce 1941 oženil. S Oldou kromě v Praze pobýval i v kraji kolem Ostravy a moravské Ostravice, které ve svém díle rovněž zachytil.

K nejpočetnějším obrazům, jež v Praze vznikly, patří pohledy na město, kterých během čtyř let postupně vytvořil celkem šestnáct. Malíř si během pražského pobytu brzy začal hledat vhodný ateliér. V roce 1937 v rozhovoru s historičkou umění Edith Hoffmann svůj postoj charakterizoval: „Když přijedu do nějakého města, jdu se nejprve podívat, odkud je nejhezčí výhled. Tam si potom hledám byt.“

Ateliér s mimořádným výhledem na Prahu si nakonec pořídil v nejvyšším patře domu Bellevue na Smetanově nábřeží, odkud Prahu několikrát zobrazil. Maloval z nábřeží, ale i ze zahrady křižovnického kláštera na Starém Městě nebo od Kramářovy vily. Používal bohatě barevnou paletu a rychlé tahy štětce. Střídal řidší

i pastóznější nánosy barev, což odpovídá delšímu procesu malování. Postupně upouštěl od figurální stafáže a zachycoval město samo. V duchu expresionismu mu však nešlo o věrný záznam viděného, ale spíše o zachycení určitého *genia loci*, jak ho v Praze během tisíců let vývoje utvářely různé národy a skupiny obyvatel.

Během pražského pobytu se Kokoschka vyjadřoval i k politické situaci, především formou přednášek a článků. V roce 1938 jej Olda Palkovská přiměla k odchodu do Anglie, ale politickou situaci po opuštění Československa sledoval i nadále. Například v obraze *Červené vejce* zaujal stanovisko k mnichovským

událostem. Později jeho zájem směřoval na celoevropskou situaci.

Po válce na krátkou dobu přesídlil do Salcburku, kde v roce 1953 založil v duchu Komenského ideálů výchovy svou Školu vidění (*Schule des Sehens*). Jejím cílem bylo ne jen předávat technickou dovednost malby, ale naučit žáky znovu vidět a zážitek z viděného převést do plochy díla.

Konec života Kokoschka strávil na břehu Ženevského jezera v Montreux a pravidelně vystavoval po celé Evropě.

2 Biografie

1886 / Narozen 1. března v Pöchlarn, Dolní Rakousy. Dětství ve Vídni a v Ústí nad Labem.

od 1904 / Studium na vídeňské Kunstgewerbeschule (Uměleckoprůmyslové škole) a o rok později přijat do tamního oddělení pro čekatele učitelství.

1907–1909 / Pro Wiener Werkstätte vytvořil návrhy pohlednic a ilustrovanou knížku pohádek.

1908 / Účast na vídeňské výstavě *Kunstschau*, kde skupina umělců (např. Gustav Klimt) prezentovala svou novou představu o podobě umění.

1915–1916 / Aktivně se účastnil 1. světové války, kde byl dvakrát raněn.

1919 / Profesura na Akademii umění v Drážďanech (Kunstakademie, zde do roku 1927)

1930 / Členem Pruské akademie umění v Berlíně (Preussische Akademie der Künste, zde do roku 1938)

1934 /
konec roku

Setkání s devatenáctiletou Oldou Palkovskou v domě jejího otce, pražského advokáta dr. Karla B. Palkovského. Oba několikrát portrétoval.

Německá sekce kuratoria Moderní galerie, oddělení pražské Národní galerie, koupila od Hugo Feigla Kokoschkův obraz *Praha – Karlův most* a vystavila jej.

1935 /
červen

Kokoschka se setkává s Masarykem na zámku v Lánech, kde si dělá návrhy pro portrét - olejomalbu dokončenou v létě 1936.

léto

V domě Bellevue, ležícím mezi Národním divadlem a Karlovým mostem, si pronajal ateliér s výhledem na Vltavu.

1937 /

19. července

V Mnichově je otevřena výstava „Zvrhlé umění“ („Entartete Kunst“).

1938 /

30. července

Kokoschka dostává „přislíbené“ domovské právo a československé státní občanství, což mu následně usnadní pobyt v Praze (na rozdíl od řady emigrantů před nacistem).

18. října

Kokoschka a Olda Palkovská opouštějí Prahu; letí do Londýna.

1940–1946 / Na přelomu let 1940/41 Kokoschka maluje *Červené vejce* (dnes Národní galerie v Praze).

1947 / Kokoschka a jeho žena získávají britské občanství.

1973–1976 /

1974 propůjčení rakouského čestného občanství. Čtyřsvazkové vydání literárního díla *Schriftliches Werk* (1973–1976)

1980 / Kokoschka zemřel 22. února ve švýcarském Montreux. Pohřeb na hřbitově v Montreux-Clarens.

Sestavili Jana Böttrichová (obecná biografie) a Keith Holz (chronologie pražských let 1934–1938).

Doporučená literatura:

Jan M. Tomeš, *Oskar Kokoschka*, Praha: Odeon 1988.

Oskar Kokoschka, *Můj život*, Brno: Atlantis 2000.

František Mikš, *Jiná modernita: Braque, Beckmann, Kokoschka, Balthus*, Brno: Barrister & Principal 2013.

Agnes Tieze (ed.), *Oskar Kokoschka a pražská kulturní scéna*, Praha: Národní galerie 2015.

3 Vzdělávání

Náměty k činnosti v galerii a ve škole

Z DETAILU CELEK ČI NAOPAK...

Motivace

Jak začínáte malovat obraz? Pracujete od detailu k celku či nejprve načrtnete celek? Anebo průběžně pracujete po celé ploše?

Podívejme se, jak komponoval své obrazy Oskar Kokoschka.

Zaměříme se zprvu na detail obrazů (pohledy na Prahu) a odkryjme to, co tvoří charakter jeho malby.

Popis úkolu

Rozdělte studenty do skupin (6 skupin – 6 detailů obrazů). Každá skupina dostane pro každého člena jeden detail obrazu (viz příloha s detaily).

Studenti si nejprve výřez z obrazu prohlédnou a zkusí si zapsat své asociace – čeho je to část, své pocity apod. Svě představy si pak navzájem sdělují a porovnávají je.

V případě, že mají studenti možnost mít každý svůj detail, zkusí si akvarelem/temperou či pastelem vytvořit detail obrazu (využijte pro tuto činnost Studio na konci výstavy nebo je vytvořte ve škole před návštěvou výstavy).

Zkuste nalézt, z kterých obrazů jsou jejich detaily (náповěda: *detail 1, 2 Praha – Karlův most; detail 3, 4 Pohled na Karlův most od křižovnického kláštera; detail 5, 6 Pohled od Kramářovy vily*). Porovnejte, nakolik se liší od původních asociací a představ.

Pozorujte se studenty techniku malby, vrstvení barev, dynamiku Kokoschkova malířského projevu.

Zaměřte se poté na celky jednotlivých výjevů z Prahy. *Co se podle studentů Kokoschka snažil v Praze zaznamenat, vyjádřit? Co ho na Praze nejspíš nejvíce fascinovalo? Je atmosféra Prahy na obrazech studentům vzdálená, nebo stále aktuální? Závěrem se se studenty podívejte do Studia na konci výstavy a pokračujte případně v reflexi tématu pražského výjevu. Je zde připraveno několik námětů k diskusi a pozorování. (Pohled na most a hrad – porovnejte reprodukce s motivem Hradčan, diskutujte o nejlepším výhledech na Prahu. Optika vidění – zkoumejte proměnu barev, tvarů a změnu perspektivy vidění.*

Citáty Oskara Kokoschky

„Během čtyř let mezi rokem 1934 a podzimem 1938 jsem namaloval šestnáct obrazů, většinou v Praze a pokaždé z nějakého nového místa, jen abych viděl dobře na Vltavu; ta řeka mi totiž učarovala, stejně jako Temže.“

„Řeka proniká do kopců, které se otvírají jako voda, jež hraje všemi barvami.“

„Otevřete oči, dívejte se a pamatujte, že toto zvláštění světlo, přesně tyto barvy a toto jedinečné gesto se už nikdy, nikdy nespojí... Tento okamžik života nezadrží nic, pokud ho vy nezachytíte štětcem...“

„Nejvíce jsem lpěl na jedné laterně magice. Byly v ní barevné obrázky, které se pohybovaly díky teplu, jež vyzařovala malá lampička. Možná by dnes někdo řekl, že za dynamičnost svých obrazů vděčím této laterně magice.“

(texty z knihy Oskara Kokoschky *Můj život*)

MLUV, POHYBUJ SE... JSI PORTRÉTOVÁN

Motivace

Zkusili jste někdy někoho portrétovat? Jak je podle vás nejlepší jeho podobu zachytit? Na co je podle vás důležité se soustředit? Existuje nějaký univerzální postup? Má každý umělec svůj vlastní přístup?

„...Kokoschka jako by lidi, kteří mu seděli modelem, pozvedal a vyjímal z jejich všednodenní existence. Byl přesvědčen, že má jedinečný dar zření, schopnost zachytit vnitřní podstatu portrétovaných osob, že dokáže dopředu vytušit podoby, do nichž svými často tragickými osudy teprve pozvolna dozrají...“

(text z knihy Františka Mikše *Jiná modernita*)

Popis úkolu

Prohlédněte si na výstavě figurální obrazy/kresby/grafiky Oskara Kokoschky (např. Portrét Tomáše Garrigua Masaryka, Oldin portrét, V zahradě, Portrét Karla B. Palkovského ad.). *Je něco pro postavy na obrazech Oskara Kokoschky charakteristické? Nechte studenty/žáky vybrat 3 postavy. Zkuste popsat, jak na vás působí, jaký z nich máte dojem. Studenti mohou zkusit napsat každý 5–10 vět o vybrané postavě a své představy si pak navzájem před obrazy přečíst.*

Jak myslíte, že Kokoschka své figury portrétoval? Co pro něj bylo na lidech důležité, co ho na nich zajímalo?

Vyzkoušejte si jednu z metod kresby Oskara Kokoschky, a to zachytit portrétovaného v pohybu, při hovoru apod. Můžete pracovat, například ve dvojicích, buď ve škole nebo využít ve Studiu na konci výstavy filmy rozcvičujícího se tanečníka nebo záběry T. G. Masaryka.

Jaké jsou hlavní rozdíly při kresbě modelu v pohybu a v nehybné poloze? Jaké jsou výhody a nevýhody těchto přístupů? Co myslíte, že vedlo Kokoschku k tomu, aby se jeho modely hýbaly a mluvily?

Citáty Oskara Kokoschky

„Děti si hrály a skákaly, pokud jim to prostor dovolil. Každý den jsem dělal štosy bleskurychle vznikajících pohybových studií. Různá hnutí a obraty těla, které jsem musel okamžitě zachytit v pohybu a reprodukovat, mi na rozdíl od akademické výuky připadaly velmi podnětné.“

„Kdykoliv jsem se pokoušel udržet své modely v pohybu, zabavit rozhovory, dělo se tak proto, abych odvedl pozornost od faktu, že je pozoruji.“

„Při portrétování si Masaryk sedl po jezdecku na opěradlo křesla a snažil se zaujmout nějakou malebnou pózu, protože v jezdeckých kalhotách a vysokých botách vypadal dobře. Rozmluvil jsem mu to, neboť taková pozice, v níž by pak musel vydržet týdny, by ho příliš namáhala.“

(texty z knihy Oskara Kokoschky *Můj život*)

VAZBY NA UČIVO NA RVP ZV A RVP GV OBORU VÝTVARNÁ VÝCHOVA

RVP ZV:

- záměry tvorby a proměny obsahu vizuálně obrazných vyjádření vlastních děl i děl výtvarného umění

RVP GV:

- role subjektu v uměleckém procesu
- smyslové vnímání a jeho rozvoj
- mimovědomá a uvědomělá recepce uměleckého díla

Portrét Tomáše Garrigua Masaryka, 1935–1936
Carnegie Museum of Art, Pittsburgh, Patrons Art Foundation

4 Výběr z doprovodných programů

PROGRAMY PRO PEDAGOGY

Komentované prohlídky

Seznámíme vás s dílem Oskara Kokoschky a dalších umělců a s příběhem Kokoschka československého exilu v době před 2. světovou válkou.

11. 3. ST 16.30 hod.

15. 4. ST 16.30 hod.

zdarma / doba trvání: 60–90 minut / Rezervace nutná!

VZDĚLÁVACÍ PROGRAMY PRO ŠKOLY

BUĎME O. K.

Jak se lze dívat na okolní svět? Je možné zachytit prchavý okamžik? Pojďme se seznámit se speciálními optickými hračkami a dejme se jimi inspirovat k výtvarné hře – podobně jako se Oskar Kokoschka dal inspirovat při tvorbě svých obrazů.

Učivo: rozvoj zrakového vnímání (barevnost a iluze chvění), spontánní hra (za pomoci optických hraček)

Výstupy (dítě, žák): vnímá rozmanitost barev a malířské gesto, uplatňuje spontánní hru v tvůrčích činnostech

Doba trvání: MŠ – 60 min., 1. st. ZŠ – 90 min.

Nabízíme programy, komentované prohlídky nebo prohlídky s výtvarnými etudami na míru. Informujte se o volných termínech a tématech v Lektorském oddělení.

VÝTVARNÁ DÍLNA PRO MLÁDEŽ A DOSPĚLÉ AKVAREL A ŠKOLA VIDĚNÍ OSKARA KOKOSCHKY neděle 19. 4. 2015

Tvůrčí dílna vedená umělcem se zaměří na psychologii portrétu a modelu a její zachycení bezprostředním rukopisem v technice akvarelu.

Doba trvání: 11.00–17.00 hod. / Cena: 600 Kč / 400 Kč studenti, učitelé a senioři (zahrnuje vstupné, odborné vedení a výtvarný materiál). Přestávka na oběd od 13.00 do 14.00 / Rezervace nutná!

PROGRAM PRO DĚTI

Otevřený nedělní ateliér pro děti a rodiče zdarma v rámci Mezinárodního dne muzeí a galerií

O. K. ŠKOLA VIDĚNÍ

17. 5. 2015

Jak se dívat? Jak viděné zaznamenat? Lze zachytit prchavý čas?

Vstup volný. Navštivte ateliér kdykoli od 14.00 do 17.00 hod. / Rezervace není nutná.

KOMENTOVANÉ PROHLÍDKY A PŘEDNÁŠKY

začátek vždy v 16.00 hodin, není-li uvedeno jinak

15. 3. 2015 /

Města z nahledu. Kokoschkův pohled na Prahu

22. 3. 2015 /

Oskar Kokoschka a Antonín Slavíček – malíři Prahy

29. 3. 2015 /

Oskar Kokoschka a pražská německy hovořící výtvarná scéna

12. 4. 2015 ve 14.30 / Kokoschka a Praha

12. 4. 2015 / Raná tvorba Oskara Kokoschky

26. 4. 2015 / Jeden den v životě Oskara Kokoschky

17. 5. 2015 v 11.00 hod. / Kokoschka a Praha

17. 5. 2015 / Kokoschka a Praha

31. 5. 2015 / Je moderní umění zvrhlé?

13. 6. 2015 / Kokoschka a Praha

28. 6. 2015 / Oskar Kokoschka a umělecká emigrace v předválečném Československu

Cena: základní 80 Kč, snížená 50 Kč (zahrnuje vstupné a poplatek za odborný výklad) / Doba trvání: cca 60 min. / Místo setkání: pokladny v přízemí Veletržního paláce

Červené vejce, 1941
Národní galerie v Praze

5 Informace o výstavě

Autorka výstavy /
Agnes Tieze

Kurátorky výstavy /
Olga Uhrová, Bronislava Rokytová

Místo konání /
Veletřní palác, 1. patro

Termín konání /
20. 2.–28. 6. 2015

Otevírací hodiny /
denně mimo pondělí od 10 do 18 hodin

Doprava /
(aktuální dopravní spojení naleznete na www.dpp.cz)
tramvaje 12, 17, 24 – Veletřní palác
tramvaje 1, 8, 25, 26 – Strossmayerovo náměstí

Vstupné /
školní skupiny 20 Kč/1 osoba
základní 220 Kč
snížené 110 Kč
rodinné 420 Kč

Informace o doprovodných programech /
Lektorské oddělení Národní galerie v Praze,
Sbírka moderního a současného umění
tel: 224 301 003
e-mail: vzdelavani@ngprague.cz
www.ngprague.cz

Autorky studijních materiálů /
Markéta Ježková, Barbora Škaloudová

Grafička studijních materiálů /
Michaela Trpišovská

Tyto a další studijní materiály jsou k dispozici ke stažení zdarma na:
<http://www.ngprague.cz/cz/1085/sekce/studijnimaterialy/>

*Pohled ze Strahova, 1934
Fondation Oskar Kokoschka, Vevey*

*Praha. Pohled z břehu Vltavy na Malou Stranu a Petřín I, 1936
Kunstforum Ostdeutsche galerie Regensburg*

*Praha. Pohled na Karlův most od křižovnického kláštera, 1934
Národní galerie v Praze*

PŘÍLOHA
detaily z obrazů

1

2

3

4

5

6

